Turkish Studies Social Sciences

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 881-903

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22837

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 16.03.2019

✓ Accepted/Kabul: 10.06.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (30.03.2019)-Referee 2 (30.03.2019)- Referee 3 (06.04.2019)- Referee 4 (06.04.2019)

This article was checked by turnitin.

KONYA MERKEZ VE İLÇELERİNDE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM YAPILARI*

Göksu ÖZDEN ÖNER**

ÖZET

Cumhuriyet'in kurulmasının ardından bir dizi talimatnameyle eğitimin her aşamasını içeren düzenlemeler getirilmiş, düşünsel anlamda yeni bir nesil inşa etme ve eğitimi toplumun her kademesine yayma amacı doğrultusunda ülkenin dört bir yanında eğitim seferberliği yaşanmaya başlamıştır. Anadolu'nun merkezinde yer alan ve uzun yıllar ilim merkezi olma özelliğini koruyan Konya şehrinde söz konusu süreçte aynı amaç doğrultusunda pek çok eğitim yapısı inşa edilmiştir. Konya'da Erken Cumhuriyet Döneminde inşası tamamlanan yapıların büyük çoğunluğunu tip proje olarak Anadolu'nun çeşitli kentlerinde de aynı süreçte inşa edilmiş, strüktür, plan ve tasarım bağlamında birbirini tekrar eden yapılar oluşturmuştur. Şehir merkezinde inşa edilen tip projeler kısa sürede ihtiyaçlar dahilinde ilçelere de yayılmış, özellikle neoklasik cepheler ve simetrik planlar aynı dönemde tamamlanan okul binalarının büyük kısmında uygulanmıştır. Konya şehir merkezinde bulunan tip projelerin dışında ilçelere bağlı köylerde küçük ölçekli okullar, aynı dönem Anadolu'da görülen "ikinci tip proje" ya da "köy okulu projesi" olarak adlandırılan, kurulum sürecinde işlevselliğin başat olduğu eğitim yapılarına örnek oluşturmuştur. Cumhuriyet'in erken dönemlerinde Konya'da, tip proje ve ikinci tip projelerin yanı sıra modern mimariye ait unsurlar taşıyan bir eğitim yapısı da inşa edilerek dönem mimarisi çerçevesinde değerlendirilmesi ve tartışılması gereken önemli örnekler yaratılmıştır.

* Bu çalışma; Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Programında Göksu Özden Öner'in, Doç.Dr. Şükrü Sönmez danışmanlığında hazırlanan ve 2016 yılında onaylanan "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Konya'da Eğitim Yapıları 1839-1939" isimli yüksek lisans tezinin bir bölümüne ait çalışmaları içermektedir. İKSAD Adana 3.Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, E-posta: goksuozenoner8@gmail.com

Çalışmada yer verilen yapılar, Konya Koruma, Uygulama ve Denetim Bürosu tarafından farklı tarihlerde tescil edilmiş, günümüze ulaşabilen, ilk inşa amacı “okul” olan yapılardır. Cumhuriyet’in erken dönemlerinde inşa edildiği bilinen Konya Kız Tatbikat Okulu ve Seydişehir Bostandere İlkokulu, koruma kurulu tarafından tescil edilmelerine rağmen geçirdikleri büyük değişim ve özgün özelliklerini neredeyse tamamen yitirmeleri sebebiyle çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu çalışmada kısaca Türk eğitim tarihinde yaşanan gelişmelere değinilerek, Konya şehir merkez, ilçe ve ilçelere bağlı köylerinde Cumhuriyet’in ilk on beş yılına tarihlendirilebilecek eğitim yapılarının plan, cephe ve üslup özellikleri bakımından ele alınıp değerlendirilmesi öngörülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Mimarisi, Eğitim Yapıları, Konya, Mimari.

EARLY REPUBLICAN PERIOD EDUCATION BUILDINGS IN KONYA CENTER AND DISTRICTS

ABSTRACT

Immediately after the establishment of the Republic, a series of regulations were introduced, including arrangements for all stages of education, and a mobilization of education in all corners of the country in line with the aim of building a new generation of ideas and disseminating education to all levels of society. In the city of Konya, which is located in the center of Anatolia and has preserved its status as the center of science for many years, many educational buildings have been constructed in the process in line with the same purpose. Most of the buildings completed in the Early Republican Period in Konya were constructed in the same process in various cities of Anatolia as a type project and constituted a repetitive structure in terms of structure, plan and design. The type projects that were built in the city center spread to the districts within the shortest period of time, especially the neoclassical façades and symmetrical plans were implemented in most of the school buildings completed in the same period. In addition to the type projects in the city center of Konya, small-scale schools in the villages connected to the districts constituted an example of the educational structures, called “second type project” or “village school project” seen in Anatolia at the same period, in which the functionality during the installation process is dominant. In the early part of the Republic, in Konya, an educational structure with elements of modern architecture as well as type projects and second type projects were constructed and important examples were created that should be evaluated and discussed within the framework of period architecture.

The buildings included in the study are buildings which were registered by Konya Protection, Application and Supervision Bureau on different dates and whose primary constructional purpose is school. Although the Konya School of Medicine and the Seydişehir Bostandere Primary School, which are known to have been built in the early period of the Republic, were registered by the protection bureau, they were not

included in the study because of the great change they have made and the almost complete loss of their original features. In this study, we briefly discuss the developments in the history of Turkish education and evaluate the educational structures that can be dated to the first fifteen years of the Republic in Konya city center, districts and villages connected to the center in terms of plan, facade and style features.

STRUCTURED ABSTRACT

Following the proclamation of the Republic, the construction of school buildings has increased considerably in the period when pragmatic solutions were produced in order to reach education to all segments of society. The primary purpose of the educational buildings built in this process was, in a short period of time, the realization of the designs in which the functionality was prioritized. In addition to the function in the design process of the buildings, the façades were designed in accordance with the architectural understanding of the period and the buildings repeating each other in the context of plan and style were rapidly constructed in many cities, primarily in the big cities such as Istanbul, Ankara and İzmir. Konya, which presents almost the panorama of the History of Turkish Architecture, has a position to be recognized within the Republican Architecture with its educational structures. The educational buildings, which are not limited to the city center, but spread to many towns, towns and villages of the city, provide important examples in terms of following the architectural understanding of the period.

After the proclamation of the Republic, as in the other Anatolian cities, intensive development activities were started in Konya and there was a significant increase in the number of educational structures. The city's educational buildings built in the early years of the Republic display great similarities with their neoclassical façades surrounded by wide eaves, glorious entrance doors, window schemes, H plan schemes placed at both ends of a rectangular single volume and classes arranged around a long corridor. Structures that have similarities with mass form, general facade and architectural decorations have spread to many parts of the city as a type project. Gazi Mustafa Kemal Primary School, İsmet Pasha Primary School and Hakimiyet-i Milliye Primary School in the city center have exactly the same architectural installation, plan and design. The fact that there is no difference between these three structures in terms of design, shows that the buildings whose architect and construction date are not known are made in the same period and by the same person (company). The plan and facade design of the three schools located in the center of the city were repeated with minor differences in Kadınhanı Primary School and Doğanhisar Cumhuriyet Primary School. The other buildings that can be included in the same group in the context of the facade arrangement are the school buildings located in Atakent Town and Tuzlukçu district of Akşehir. Unlike other structures, single-storey buildings do not have a distinctive feature except for the differences in architectural installation. In the context of the plan, while Cumhuriyet Primary School in Akşehir is similar to the buildings constructed in Konya during the same period, the dimensions of the building and accordingly the facade arrangement are different. When evaluated in general, İsmetpaşa Primary School, Hakimiyet-i Milliye Primary School,

Gazi Mustafa Kemal Primary School and with minor differences; Kadınhanı Elementary School, Atakent Primary School, Akşehir Cumhuriyet Primary School and Doğanhisar Cumhuriyet Primary School are the Early Republican Period type projects that were built in the National Architecture style with many examples in Anatolia.

It is possible to include school buildings built in remote villages in Konya in the second type of projects called “village school project” in the 1930s. In the course of this process, cheap, strong and low-cost projects were created, in which a school hall and a teacher room-house were built after the corridor where the students were able to hang their clothes. Structures designed according to climate, land and village population were built. In this context, the second type of projects differed from the type projects, especially in the city centers and dated to the beginning of the 1920s. At the date they were examined in Konya (2015/2016), Akşehir district, Gözpınarı Primary School, Tuzlukçu District, Erdoğan Primary School, Doğanhisar District Koças Primary School, Akşehir District Üçhöyük Primary School, which were not in use at the time, are the school buildings designed as the type project. In some of the buildings, while the whole building is designed as a single block, “teacher lodgment” is generally seen as an independent building placed in the same garden with the school. However, in the regions where the population is very rare and the facilities are limited, pragmatic solutions that are reflected in the structure plan have been produced. In the primary school buildings in Koças and Üçhöyük, the whole building was divided into interior and the unit thought to be used as a teacher's lodgment was created. When the buildings are evaluated in general terms, while they are similar to the village school type projects built in 1930-1940 with the construction materials, construction technique and functional plans, they differ from village school projects in the context of facade design. While the second type of project schools in different regions of Anatolia has a very simple application on the fronts, the arrangements that can be included in the National Architectural style with the use of pointed arch applications and wooden fringe in the facade arrangements of the schools thought to have been built on these dates in Konya towns have continued.

The majority of the educational buildings built in Konya during the first years of the Republic are in the National Architecture style, some of them are plan and installation, and some of them are close or repeating structures with façade arrangements. In this context, apart from all these examples, it is important that an early trial of Modern Architecture, which has been used in the 1930s, was implemented in the city. It can be said that Karma Secondary School, which is a specific example among the educational buildings built in Konya during this period, is one of the early experiments of Modern Architectural applications seen in Anatolia with its minimalist, simple and functional design, which is far from historicism. In the structure, elements of National Architecture have been created in a way that selectively fits into a structure that reflects Modern Architecture and a selective fiction has been created.

The educational buildings of the Republic period, which are considered in the city of Konya, constitute a concrete indicator of the architectural understanding of the period. All of the educational buildings built in the districts of districts and districts of Konya, which are mostly

type projects, exhibit a parallel appearance to the architectural style seen in other Anatolian cities with local architectural elements, especially in the far-away education structures. It can be said that some of these structures, which are concrete indicators of the architectural approach of the period and can be considered as an example of the National Architecture, are sometimes followed by an eclectic attitude.

Keywords: Architecture of Republic Period, Educational Buildings, Konya, Architecture

Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları

Türk Eğitim tarihinde, 1912-1922 yılları arası ülkede büyük savaşların yaşandığı ve bu sebepten pek çok öğrencinin okul yerine cephelerde bulunduğu bir dönem olmuş, bu süreçte birçok okul kapanmış ya da askeri hizmetlere bırakılmıştır (Sakaoğlu 2003: 148). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ilk adım 23 Nisan 1920'de TBMM'nin Ankara'da toplanmasıyla atılmış, 03 Mayıs 1920 tarihinde TBMM Hükümeti kurulmuştur. 1920'de Mecliste okunan Hükümet programında, ıslah çalışmaları yapılacağından bahsedilmişse de üzerinde durulan konu, savaş sebebiyle kapatılan okulların yeniden eğitime başlaması gerektiği üzerine olmuştur (Şanal 2009: 675). Ankara'da 16 Temmuz 1921 tarihinde toplanan Maarif Kongresinde Atatürk yaptığı konuşmayla bu tarihten sonra izlenecek eğitim politikasının milli maarif sistemine dayanacağını belirtmiştir (Yalçın vd. 2012: 106):

“Şimdiye kadar takip olunan eğitim ve öğretim usullerinin milletimizin gerilemesinde en mühim bir amil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafelerinden ve yaratılış vasıflarımızla hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, doğudan ve batıdan gelebilen bütün tesirlerden tamamen uzak, milli seciye ve tarihimize münasip bir kültür kastediyorum. Çünkü milletimizin dehası ve tam gelişmesi ancak, böyle bir kültür ile temin olunabilir. Gelişigüzel bir yabancı kültürü, şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin tahrip edici neticelerini tekrar ettirebilir. Kültür zeminle ilgilidir. O zemin milletin seciyesidir.”

Kongrede, Halk Mektepleri projesi, öğretim programına çalışma hayatına dönük dersler konulması, köylülerin eski mahalle mekteplerine rağbet etmeleri gibi çözüm bekleyen sorunlar tartışılmış (Sakaoğlu 2003: 162) ve kongrenin milli mücadele yıllarında yapılmış olması, eğitime verilen önemin bir göstergesi olarak tarihe geçmiştir (Şanal 2009: 676).

15 Temmuz 1923'de Ankara'da toplanan Heyet-i İlmiye, eğitim işlerinin tüm yönleriyle ele alındığı, eğitim alanında ilk ciddi çalışma olarak bilinmektedir. Dönemin eğitim anlayışına yön verecek kararlar, Heyet-i İlmiye'de tartışılmış ve kısa sürede uygulamaya konmuştur. 14 Ağustos 1923'de Meclis'te okunan hükümet programında, başta çocukların ve halkın eğitimi için imkanlar sağlanması, ilköğretim çağındakilere mesleklere yönelmelerini sağlayıcı pratikler kazandırılması; ilköğretimi bitirenlerin devam edecekleri tarım, sanat, ticaret alanlarında iki yıllık bütünleme sınıfları açılması; kız liseleri, kız sanayi idadileri ve kız öğretmen okullarının çoğaltılması, ilköğretimin zorunlu kılınması konuları yer almıştır. Böylelikle milli eğitime, çağdaş öğretime geçiş süreci başlamıştır (Sakaoğlu 2003: 163).

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte önemli siyasal, ekonomik, hukuki, kültürel değişimler gerçekleştirilmiş, o güne kadar yapılan hazırlıklar uygulamaya başlamıştır (Akyüz 2012: 327). İlk olarak, 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı kanunla kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla; dini ve mesleki tüm eğitim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilerek, eğitim ve öğretim işlerinin tek elden yürütülmeye başlanması, medreseler ve sıbyan mekteplerinin kapatılarak, sıbyan mektepleri ve medreselerde öğrenim gören öğrencilerin düzeylerine göre ilk, orta, lise ve öğretmen okullarına aktarılması, İstanbul Üniversitesi'nde İlahiyat Fakültesi'nin kurulması ve İmam

Hatip Okulları açılması kararlaştırılmıştır (Doğan 2009: 698). Türk eğitim tarihi açısından önemli gelişmelerin yaşandığı 1924 yılında çeşitli alanlarda eğitim sisteminin nasıl geliştirilebileceği üzerine rapor sunmak üzere yurtdışından dönemin önde gelen uzman eğitimcileri de ülkeye getirilerek eğitim sisteminin geliştirilmesi adına önemli adımlar atılmıştır (Kenan 2003: 20). 1925'te askeri okullar Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmış (Doğan 2009: 698), 2 Mart 1926 tarihinde kabul edilen Maarif Teşkilatı hakkındaki kanunla, laik eğitime uygun bir anlayışla ilk ve orta öğretimin esasları belirlenmiş (Yalçın vd 2012: 109), eğitim hizmetleri modernleştirilmiştir. Devletin izni olmadan hiçbir okulun açılmayacağı kanunla belirlenmiş, Darülfünun'a bilimsel ve yönetsel özerklik kazandırılması gibi köklü kararlar alınarak uygulanmaya başlamıştır (Sakaoğlu 2003: 179). Henüz Tanzimat döneminde tartışılmaya başlanan yazının ıslahı konusu Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeniden gündeme gelmiş (Sakaoğlu 2003: 190), yazının ıslahı ya da değiştirilmesi fikri 1 Kasım 1928 tarihli, Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanunla gerçekleştirilmiştir (Akyüz 2012: 344). Halkın eğitilmesi harf devriminin temel amacı olmuş, bu amaç doğrultusunda 11 Kasım 1928'de "Millet Mektebi" teşkilatına dair Talimatname kabul edilip, yürürlüğe konulmuştur (Sakaoğlu 2003:192). Millet Mektepleriyle aynı amacı güden Halk Okuma Odaları, 1930'lu yıllardan itibaren köylerde hizmet vermeye başlamış ve 1932 yılında da Halk Evleri kurulmuştur (Akyüz 2012: 405). Halkevlerinde; dil, edebiyat, tarih, güzel sanatlar, müzecilik, köy araştırmaları ve incelemeleri, kütüphane ve yayın, toplumsal yardımlaşma, köycülük, halk dershaneleri ve kursları olmak üzere çeşitli alanlarda etkinlikler yapılmıştır (Eraslan: 2009). Aynı yıl Türk Dil Kurumu'nun kurulması, Tarih Kongresi ve Dil Kurultayının toplanması bu yıllarda girişilen eğitim seferberliğinin bir parçası olmuştur (Koçdemir 2009: 683).

Konya'da Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları ve Eğitim Yapıları

Anadolu'nun en büyük kentlerinden biri olan Konya'da eğitimde dönüşüm süreci, Tanzimat döneminde var olan okulların eğitim biçimlerinin yenilenmesi ve ihtiyaçlar dahilinde yeni okulların açılmasıyla yaşanmıştır. Cumhuriyet'in ilanına kadar, Konya'da ilköğretim iptidailerde, ortaöğretim rüşdiye ve idadilerde yapılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra, iptidai okulların yönetmeliği değiştirilerek yeni ilköğretim yönetmelikleri getirilmiş, bu süreçte yeni eğitim sistemine uygun, Mustafa Necip Bey, Alemdar Mustafa Paşa Okulları açılıp kısa sürede kapanmış, 1929 yılından itibaren Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, Hakimiyet-i Milliye İlkokulu, İsmet Paşa ilkokulları açılarak şehirde İlkokul sayısının yeterli sayıya ulaşması sağlanmıştır (Önder 1952: 440). Cumhuriyet'in ilanından sonra açılan ve birkaç yıl içinde kapanan Ziraat Okulu, Şoför Mektebi (Gül vd. 359) ayrıca 1926-1927 yıllarında Orta Öğretmen Okulu, 1928 yılında Kız Sanat Enstitüsü, 1938'de Devlet Demir Yolları Özel Okulu açılarak şehirde mesleki eğitim verilmeye başlamıştır (Önder 1952: 441-442). Konya Sultanisi bu yıllarda Konya Erkek Lisesi adını almıştır. Şehirde ilk Eğitim Enstitüsü 1926-1927 ders yılında açılmış ancak kısa sürede kapanmıştır (Gül vd. 365). Konya'da ilk halk mektepleri, Vali İzzet Bey döneminde açılmış, kısa sürede şehir merkez ve ilçelerinde dersane sayısı 160'a ulaşmıştır (Ceran 1999: 273). Konya'da bir yükseköğrenim kurumu olarak, Eğitim Enstitüsü ve Yüksek İslam Enstitüsü 1962 yılında, Selçuk Üniversitesi ise 1977 yılında eğitime başlayabilmiştir (Semiz 1999: 307).

Cumhuriyet'in ilanının ardından eğitimin toplumun her kesimine ulaşabilmesi için pragmatik çözümlerin üretildiği dönemde, okul binalarının inşası büyük artış göstermiştir. Bu süreçte inşa edilen eğitim yapılarında öncelikli amaç; fonksiyonelliğin ön planda tutulduğu tasarımların kısa sürede hayata geçirilmesi olmuştur. Yapıların tasarım sürecinde işlevin yanı sıra dönemin mimari anlayışına uygun cepheler tasarlanarak başta İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirler olmak üzere plan ve üslup bağlamında birbirini tekrar eden yapılar pek çok kentte ivedilikle inşa edilmiştir. Türk Mimarlık Tarihi'nin neredeyse panoramasını sunan Konya, ev sahipliği yaptığı eğitim yapıları ile Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı içinde fark edilmesi gereken bir konuma sahiptir. Yalnızca şehrin merkezi ile sınırlı kalmayan, şehrin pek çok ilçe, kasaba ve köylerine yayılan eğitim yapıları, dönemin mimari anlayışının takip edilebilmesi bağlamında önemli örnekler sunmaktadır. Konya'da bu dönem inşa edilen ve yalnızca

bir kısmına yayınlarda yer verilen eğitim yapılarının özellikle ilçelerde ve beldelerde yer alan örnekleri Anadolu'nun çeşitli kentleriyle paralellik gösterdiği gibi özgün, bölgesel özellikleriyle de önem taşımaktadır.

Tablo 1: Çalışmada Yer Verilen Yapı Listesi

Yapı Adı:	Yapım Tarihi:	Konumu:	Mimarı:	Tescil Tarihi:
Konya Gazi Mustafa Kemal İlkokulu	1926-1927	Karatay İlçesi, Şemsi Tebrizi Mahallesi, Mazhar Babalık Sokağı	Bilinmemektedir	13.11.1982
Konya İsmet Paşa İlkokulu	1926-1927	Karatay İlçesi, Sırçalı Mescit Mahallesi	Bilinmemektedir	13.11.1982
Konya Hakimiyet-i Milliye İlkokulu	1926-1927	Karatay İlçesi, Kerimdede Mahallesi	Bilinmemektedir	13.11.1982
Akşehir Cumhuriyet İlkokulu	1927	Akşehir İlçesi, Kozagaç Mahallesi	Bilinmemektedir	15.11.1982
Kadınhanı İlkokulu	1927	Kadınhanı İlçesi, Turgutlu Mahallesi	Bilinmemektedir	15.07.1999
Doğanhisar Cumhuriyet İlkokulu	1927	Doğanhisar İlçesi, Yeğin Mahallesi	Bilinmemektedir	19.12.2005
Tuzlukçu Merkez İlkokulu	Bilinmemektedir	Tuzlukçu İlçesi, Köyiçi Mevkii, Orta Mahalle	Bilinmemektedir	15.11.2000
Konya Karma Ortaokulu	1931	Karatay İlçesi, Kuzgunkavak Mahallesi	İ.İhsan	26.04.2012
Akşehir Atakent Eski İlkokulu	1926	Akşehir İlçesi Atakent Beldesi	Bilinmemektedir	29.04.2005
Tuzlukçu Erdoğan İlkokulu	1936	Tuzlukçu İlçesi Erdoğan Beldesi	Bilinmemektedir	09.05.2014
Akşehir Gözpınarı İlkokulu	Bilinmemektedir	Akşehir İlçesi Gözpınarı Köyü	Bilinmemektedir	12.05.1993
Akşehir Üçhöyük İlkokulu	Bilinmemektedir	Akşehir İlçesi Üçhöyük Köyü	Bilinmemektedir	14.06.1991
Doğanhisar Kocaş İlkokulu	Bilinmemektedir	Doğanhisar İlçesi Kocaş Köyü	Bilinmemektedir	21.05.2007

Konya Gazi Mustafa Kemal İlkokulu

Karatay ilçesinde yer alan yapı, 1926-1927 yıllarında inşa edilmiştir. Daha önce Kazanlı Medresesi'nin yer aldığı arazi üzerine (Aygör vd. 2010: 496), Vali İzzet Bey tarafından, Alman Lenc (Leno) şirketine yaptırıldığı düşünülmektedir. Bir dönem Gazi Mustafa Kemal Anadolu Otelcilik ve

Turizm Meslek Lisesi olarak kullanılmış, (Eroğlu 2001: 214) 2015 yılında boşaltılmış ve belediyeye devredilmiştir.

Dikdörtgen planlı yapı, biri bodrum kat olmak üzere üç katlıdır. Doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen blok, iki ucunda kuzey-güney doğrultusunda dışa taşan mekanlarla son bulmaktadır. Yapının, doğu ve batı yönlerinde orta aks üzerine yerleştirilmiş iki girişi bulunmaktadır. Batıda yer alan ana cepheden yapıya girildiğinde, doğu-batı yönünde uzanan koridor etrafında, üç yönde işlevsel hacimler sıralanmıştır. Doğuda, giriş aksında diğer katlara çıkışı sağlayan merdiven yer almaktadır. Merdivenlerin iki yanında dikdörtgen planlı iki hacim, yapının iki ucunda ise ikişer hacim yer almaktadır. Zemin katta yalnızca güneybatı köşede yer alan dikdörtgen planlı mekan, müdür odası olarak kullanılmış, bunun dışındakiler sınıf olarak değerlendirilmiştir. Yapının bodrum katı ve birinci kat planı mekan organizasyonu açısından zemin katla bire bir aynı olup, bodrum kattaki hacimler depo, birinci kattakiler ise sınıf olarak kullanılmaktadır. Yapının tüm katlarında simetrik bir yerleşim söz konusudur. Merdivenlerde korkuluklar demir, harpuştası ise ağaçtan yapılmıştır. Zemin kaplamaları renkli, stilize çiçeklerden oluşan karolarla kaplanmıştır.

Yapının ana cephesinde, uçlarda öne doğru taşan kısımlar altışar pencere ile yer alırken orta aks üzerinde yer alan ve merdivenlerle ulaşılan giriş kapısının iki yanında, zemin katta iki adet basık kemerli, birinci katta ise iki sivri kemerli dörder pencere yer alır. Basık kemerli giriş kapısı, ahşap ve iki kanatlıdır. Kemer üzerinde yer alan alınlık kısmı, zemin katın kat silmelerine kadar yüksek tutulmuştur. Kapı alınlığı üzerine uzanan ve birinci katta sonlanan pencere, tek merkezli üstten teğetli (sivri) kemere sahiptir. Bu pencerenin alt köşelerinde kapının alınlığına oturan kısımlar kıvrımlı çiçek kabartmalar şeklinde sınırlanmış ve simetrik olarak yerleştirilmiş birer bezemeye vurgulanmıştır. Pencere sivri kemerinin iki yanına ise üçgen kartuşlar yerleştirilmiştir. Bu kartuşlar içerisinde yer alan rozetler, bahçe kapısının iki yanında, kaide üzerinde yer alan kabartma bezemelerle benzerlik göstermektedir. Bodrum kat pencereleri, kare açıklığa sahip oldukça yalındır. Cephenin iki ucunda yer alan dışa taşkın bölümlerin üst bitimlerinde, saçak altında eşkenar dörtgen bordürler kullanılmıştır. Yapının kuzey ve güney cepheleri birbirine simetrik olarak düzenlenmiştir. Bodrum katta dört kare pencere açıklığı yer alırken zemin katta, toplam beş adet basık kemerli pencerenin ortada üçü birbirine yakın tutulmuş, aynı yaklaşım birinci katta yer alan sivri kemerli pencerelerde de tekrarlanmıştır. Saçak altında eşkenar bordürler yan cepheleri de dolanmaktadır. Yapının doğu cephesi, pencere düzenlemeleri ve genel tasarımıyla batı cephesini tekrar etmektedir. Cephe ortasında yer alan giriş kapısı oldukça sade bir kurguya sahip ve basık kemerlidir. Kapı üzerinde zemin kat ve birinci kat boyunca yükseltilmiş, merdiven kovasını aydınlatan sivri kemerli yüksek bir pencere açıklığı yer almaktadır. Cephede, girişin iki yanında her katta üçer pencere açıklığı kullanılmıştır. Pencerelerdeki kemer düzeni diğer cephelerle aynıdır. Yapı malzemesi olarak düzgün taş kullanılmıştır ve yapım tekniği yığma yapıdır.

Geniş bir alana yerleşen yapıda, bahçenin etrafını çevreleyen duvarlarda doğu ve batı yönde bahçeye girişi sağlayan birer kapı açılmıştır. Bahçe kapısının iki yanında yer alan kaidelerin üzerinde kabartma biçiminde süslemeler yer almaktadır. Süslemelerde, madalyon şeklinde bir düzenleme içerisi stilize yapraklarla dolgulanmış, madalyonun altına ise üç düşey düzlem ve en altta bir palmet ters olarak yerleştirilmiştir. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu birçok kez onarım görmüş, iç mekanda değişimler meydana gelmesine rağmen cephe özelliklerini büyük oranda korumuştur.

Şekil 1 Gazi Mustafa Kemal İlkokulu zemin kat planı (B. Eroğlu)

Resim 1: Gazi Mustafa Kemal İlkokulu arka cephe (G.Ö.Öner) 2015

Konya İsmet Paşa İlkokulu

Karatay ilçesinde, daha önce Kavaklı ve Tabakhane Medreselerinin bulunduğu arsa üzerinde konumlanan yapı, dönemin valisi Mehmet İzzet Bey'in katkılarıyla inşa edilmiştir. İsmet Paşa İlkokulu, Hakimiyet-i Milliye İlkokulu ve Gazi Mustafa Kemal İlkokulu binalarının aynı plan ve tasarım özelliklerine sahip olması, üç okulunda aynı şirket (Alman Lenc /Leno Şirketi) tarafından, aynı tarihte inşa edildiğini göstermektedir (Eroğlu 2001: 213-215).

1945 yılına kadar İsmet İnönü İlkokulu ismiyle eğitimin sürdürüldüğü yapı, 1945 yılında Kız Sanat Enstitüsüne tahsis edilmiş, 1961 yılında Enstitünün kendi binasına taşınmasıyla, İsmet Paşa İlköğretim Okulu adını almıştır. Yapının ilk kapsamlı onarımı 1978 yılında gerçekleşmiş, 1983 yılında bahçesinin bir kısmı asfalt haline getirilmiş, İstanbul Caddesi üzerinde yer alan bahçe kısmı, yol çalışmaları sebebiyle istimlak edilmiştir (KUDEB, 42.00/460 no'lu dosya). İnşa tarihinden günümüze okul binası olarak kullanılan yapı, pek çok kez onararak, iç mekanı tamamen değiştirilmiştir. Yer döşemelerinin oldukça az bir kısmı ancak bodrum katta, depo kısmında korunabilmiştir. Bugün, yapının esas girişi olarak, doğu cephesi kullanılmaktadır. Batı cephede bahçe girişinde yer alan madalyonlardan biri dökülmüştür. Saçak altını dolanan eşkenar dörtgen düzenlemelerin içerisi siyah renge boyanmıştır.

Gerek plan şeması gerekse cephe düzenlemesi simetrik olarak tasarlanan yapının tüm mimari kurgusu Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ve Hakimiyet-i Milliye Okulları ile aynıdır. İsmet Paşa İlkokulu'nun, tüm mimari düzenlemeleriyle birbirini tekrar eden ve tip proje olarak planlandığı anlaşılan yapılardan ayrılan tek özelliği cephede, saçak altında yer alan geometrik düzenlemelerin boyanmış olması ve iç mekanda onarımlar sonrası gerçekleşen değişimlerdir.

Şekil 2: İsmet Paşa İlkokulu zemin kat planı (B. Eroğlu)

Resim 2: İsmet Paşa İlkokulu giriş cephesi (G.Ö.Öner) 2015

Konya Hakimiyet-i Milliye İlkokulu

Karatay ilçesinde 1926-1927 yılında inşa edilen okulun bulunduğu arazide daha önce Yağlı Taş Mezarlığı bulunmaktadır (Karpuz 2009: 782). Yapı, simetrik planlaması, dikdörtgen hacmin iki yanında çıkma yapan köşeleri, cepheyi dolanan geniş saçakları, giriş kapısı, pencere düzeni gibi tüm mimari

unsurlarıyla İsmet Paşa İlkokulu ve Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ile aynı özellikleri göstermektedir. Tip proje olarak şehir merkezinde aynı tarihte inşa edilen yapıların, aynı şirket tarafından tasarlandığı düşünülmektedir.

Yapının mevcut öğrenci sayısına yetersiz kalması sebebiyle 1961-1962 yılında aynı bahçe içerisinde bir okul binası daha eklenmiştir. 1983-1984 yılında her iki okul birleştirilerek “Devrim Orta Okulu” adını almış, daha sonra tekrar ismi değiştirilerek Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu ismiyle eğitime devam edilmiştir. Yapının bilinen en son onarımı 1984 yılında gerçekleştirilmiş, 2014 yılında bahçe kapısında meydana gelen dökülmeler ve bozulmalardan dolayı onarılmasına dair rapor hazırlanmıştır (KUDEB, 42.00/665 no’lu dosya). 1997-1998 tarihinde 23 Nisan Egemenlik İlköğretim Okulu adını alan yapı, bugün İl Milli Eğitim Müdürlüğü binası olarak kullanılmaktadır. Yapı cephesinde büyük bir değişim meydana gelmemiştir.

Şekil 3: Hakimiyet-i Milliye İlkokulu zemin kat planı (B. Eroğlu)
Resim 3: Hakimiyet-i Milliye İlkokulu ön cephe, ana giriş kapısı (G.Ö.Öner)

Akşehir Cumhuriyet İlkokulu

Akşehir ilçesinde yer alan ve mimarı bilinmeyen yapı, Konya Valisi İzzet Bey tarafından 1927 yılında yaptırılmıştır (Karpuz 2009: 1314). Uzun yıllar okul binası olarak kullanılan yapı, 2000 yılında Afyon ve çevresinde meydana gelen depremle büyük zarar görmüş, deprem sonrasında, Konya Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü tarafından “orta hasarlı bina” olarak tespitinin yapılmasının ardından boşaltılmıştır (KUDEB, 42.01/129 no’lu dosya). 2005 yılında Akşehir Belediyesine tahsis edilen yapı, restore edilerek 2007 tarihinden itibaren müze olarak kullanılmaya başlamış (<http://www.aksehir.bel.tr>), 2011 yılında ise Selçuk Üniversitesi, Akşehir İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’ne devredilmiştir.

Doğu-batı yönde uzanan dikdörtgen planlı yapının, uç kısımlarında kuzey-güney doğrultusunda birer hacim yer almaktadır. Yapının iki ucunda yer alan kuzey-güney yönde uzanan dikdörtgen planlı bu mekanlar, ön ve arka cephelerden dışa doğru taşma yaparak yapı bütününde “H” biçimli bir planı oluşturmaktadır. Üç katlı yapının, ön cephesi caddeye, arka cephesi dere yatağına açılmaktadır. Doğu yönünde yer alan dar cephede ayrı bir bodrum kat girişi yer almakta ve bu giriş, okulun bahçesinin bulunduğu alana açılmaktadır. Zemin katta doğu-batı yönünde uzanan bir koridorun kuzeyinde, giriş aksında dikdörtgen bir merdiven kovanı, iki yanında da kare planlı sınıf olarak tasarlanan hacimler yer almaktadır. Yapının doğu ve batı ucunda yapının planını dik kesen dikdörtgen hacimler, biri küçük diğeri büyük iki dikdörtgen mekana ayrılmıştır. Birinci kat planı, genel olarak koridor etrafında sıralanan beş mekandan oluşarak zemin kat planını tekrar etmektedir. Birinci katta toplam dört sınıf bulunmaktadır. Yapı iç mekanında tavan ve tabanlar, merdivenler, merdiven korkulukları ve tüm kapılar ahşaptır.

Yapının ana cephesi olan güney cephe ortasında, sekiz basamakla ulaşılan giriş kapısı yer almaktadır. Giriş merdivenlerinin iki yanında yer alan, ikişer yarım daire kemerli bodrum kat pencereleri, kilit taşlıdır. Giriş kapısı, kesme taş söveli, basık kemerli ve ahşap kanatlıdır. Kapının kemer kilit taşına gülbezek motifli kabartma olarak yerleştirilmiştir. Kapının üzerinde mermer pano içerisinde

“Cumhuriyet İlkokulu” yazısı Eski Türkçe olarak yazılmıştır. Yazının iki yanında ayrı bir dikdörtgen çerçeve içinde, vazodan çıkan çiçek demeti kompozisyonu kabartma olarak yer alır. Zemin kat pencereleri, dairesel kemerli olup kapının iki yanında ikişer tane yerleştirilmiştir. Birinci katta cephenin orta bölümünde biri kapının üzerine denk gelecek şekilde iki yanında ise birbirlerine daha yakın biçimde yerleştirilmiş ikişer pencere yer alır. Bu pencere dizilimi zemin kattaki kapı ve pencerelerle dikey olarak aynı hizada bulunmaktadır. Yapının doğu ve batısında bulunan ve dışa çıkma yapan bölümlerde her iki yönde simetrik olarak, bodrum katta ikişer, zemin ve birinci katta üçer adet pencere yer almaktadır. Yatay olarak, kademeli silmelerle bölümlenmiş cephede, köşelerde yer alan dişli köşe taşları dikey etkiyi artırmakta ve hareketlilik sağlamaktadır. Yapının kuzey cephesi, dere yatağına paraleldir. Kuzey cephede, bodrum kat pencereleri mazgal tipinde olup, bodrum katın üst bitimine yakın kotta ve eşit aralıklarla yerleştirilmiştir. Zemin katta cephe ortasına sivri kemerli bir giriş açıklığı yerleştirilmiştir. Günümüzde dış mekanla bağlantısı kesilen bu kapının geçmişte su hattının öbür tarafına bir köprü ile bağlandığı düşünülebilir. Kapının hemen üzerinden başlayarak saçak altına kadar yükselen oldukça yüksek ve geniş pencere açıklığı gerisinde yer alan merdivenkovanı aydınlatmak amacıyla yerleştirilmiştir. Birinci katta ortadaki merdivenkovanı aydınlatan pencere hariç her iki yanda altışar sivri kemerli pencere üçerli gruplar halinde yer almaktadır. Yapının batı cephesinde, arazide yer alan kot farkından dolayı bodrum kat pencereleri açılmamıştır. Her katta beşer pencere yer alan cephe, diğer cephelerde olduğu gibi kat silmesi ile iki bölüme ayrılmıştır. Pencereler bu cephede de zemin katta yarım daire kemerli, birinci katta sivri kemerlidir. Ortadaki üç pencere birbirlerine daha yakın olarak konumlandırılmış böylece cephede simetrik bir düzen elde edilmiştir. Yapının doğu cephesi, bahçeye açılmaktadır. Bu cephede arazinin kot farkından dolayı tüm cephelerdekinden daha yüksek bodrum kat pencereleri kullanılmıştır. Yarım daire kemerli ve cephe ortasında yer alan bodrum kat pencereleri, kapının iki yanında ikişer tanedir. Yatay silmelerle bölümlenen cephede, batı cephesinde olduğu gibi zemin kat ve birinci katta beşer adet pencere yer almaktadır. Yapının tüm cephelerinde geniş ahşap saçaklar yer almaktadır. Ahşap saçaklar, eliböğründelerle desteklenmiştir. Yapım malzemesi taş olan yapının üzeri kiremit çatı ile örtülmüştür.

Erken Cumhuriyet Dönemi mimarisinin önemli örneklerinden biri olan yapının en kapsamlı restorasyon çalışması, deprem sonrası 2007 yılında gerçekleşmiştir. Bugün Selçuklu Üniversitesi'ne bağlı olan yapı, iç mekanda ahşap yer döşemeleri, tavan düzenlemeleri, merdivenleri ile orijinal haline uygun olarak restore edilmiştir. Yapının orijinalinde cephede hareketlilik, yapım malzemesiyle sağlanırken, restorasyon sonrası kapı söveleri, pencere lentoları, kat silmeleri ve köşe taşları boyanarak cephede hareketlilik sağlanması amaçlanmıştır.

Şekil 4: Akşehir Cumhuriyet İlkokulu zemin kat planı (E.Kaçar)

Resim 4: Akşehir Cumhuriyet İlkokulu arka cephesi (G.Ö.Öner)

Kadınhanı İlkokulu

Kadınhanı ilçe merkezinde yer alan yapı, 1927¹ yılında inşa edilmiştir (Karpuz 2009: 2012). Yapının bulunduğu arazide, inşa öncesinde Eyüp Ağa Cami ve haziresi yer almaktadır. 1927-1936 yılları arasında Saideli Okulu ismiyle açılan yapı, 1936-1937 yıllarında Saideli Merkez Okulu, 1937-1997 yıllarında Kadınhanı Merkez İlkokulu, 1997-2005 tarihlerinde Raziye Hatun İlköğretim Okulu ismini almıştır. 2005 yılında okulun öğrencileri, aynı isimle farklı bir yapıda eğitime devam etmiştir. On yıl boyunca kullanılmayan yapı, 2015 yılında geçirdiği büyük restorasyonun ardından Güner- Faruk İçil İlkokulu ismiyle bugün inşa amacına uygun olarak kullanılmaktadır (Öner 2016: 112).

Şehirde aynı süreçte inşa edilen tip projelerin bir kısmında olduğu gibi dikdörtgen tek bir bloktan oluşan yapının, kuzey ve güney uçları yaklaşık 1.5 m ön ve arka cepheden çıkma yapmaktadır. Biri bodrum kat olmak üzere toplam üç katlı olan yapının doğu ve batı yönde orta aks üzerinde birbirine simetrik iki girişi bulunmaktadır. Ön cepheden girildiğinde, zemin katta kuzey-güney yönünde uzanan koridor etrafında, üç yönde işlevsel hacimler sıralanmıştır. Batı'da giriş aksında merdiven yer almaktadır. Bu katta kuzeydoğuda dikdörtgen hacim müdür odası, güneydoğuda dikdörtgen müdür yardımcısı odası olarak kullanılan bir birim ve yanında daha küçük kareye yakın hacim hizmetli odası olarak kullanılmaktadır. Bunun dışındakiler sınıf olarak değerlendirilmiştir. Yapının zemin kat planı ile birinci kat planı tamamen simetrik olarak tasarlanmıştır. Yapının orijinalinde iç mekanda, tavanlar ahşap kaplamalıdır.

Yapının ana cephesi olan doğu cephede, uçlarda öne doğru taşan kısımlar altışar pencere ile yer almaktadır. Zemin kat pencereleri basık, birinci kat pencereleri ise sivri kemerlidir. Orta aks üzerinde yer alan giriş kapısına merdivenlerle ulaşılmaktadır. Kapının iki yanında zemin katta iki adet basık kemerli birinci katta ise iki adet sivri kemerli dörder pencere yer alır. Merdivenlerle ulaşılan zemin kotundan yükseltilmiş giriş kapısı, basık kemerli ve taş sövelidir. Giriş kapısının üzerinde sivri kemerli, taş söveli geniş bir pencere yer almaktadır. Yapının kuzey cephesinde zemin katta basık kemerli, birinci katta ise sivri kemerli beşer pencere yer almaktadır. Ortada yer alan üç pencere birbirine daha yakın tutularak cephenin orta aksı vurgulanmıştır. Yapının güney cephesi, kuzey cephesine simetrik olarak tasarlanmıştır. Yapının batı cephesi, pencere düzenlemeleri ve genel tasarımıyla doğu cephesini tekrar etmektedir. Cephe ortasında yer alan giriş kapısı oldukça yalın kurguya sahip ve basık kemerlidir. Kapı üzerinde merdiven kovanını aydınlatan sivri kemerli bir pencere açıklığı yer almaktadır. Cephede, girişin iki yanında her katta üçer pencere ve kuzey-güney yönde yer alan çıkmalar üzerinde de üçer pencere bulunmaktadır. Pencerelerdeki kemer düzeni diğer cephelerle aynıdır. Yapı da tüm cephelerde, ahşap dışa taşkın saçaklar kullanılmıştır. Yapım malzemesi taş ve tuğladır. Kıрма çatısı kiremit kaplıdır.

Pek çok kez onarım gören yapının, 1966 yılında çevre duvarları düzenlenmiş, 1984 yılında depo eklenmiş, 1986 yılında ise üst örtüsü yenilenmiştir. 1987 yılında şadırvan eklenen yapının, 1988 yılında çevre duvarları yükseltilmiş, 1998 yılında ise büyük bir tadilat gerçekleştirilerek bodrum katı tamamen iptal edilmiş ve betonarme ile güçlendirilmiştir. Aynı yıllarda geçirdiği restorasyonlarda iç mekan büyük değişikliğe uğramış, iç mekanda ahşap çift kanatlı kapılar, yeniden örülerek daraltılmıştır. 2015 yılında gerçekleşen restorasyonda kapı açıklığı orijinal haline dönüştürülmüş, ahşap merdivenler, yer döşemeleri ve tavanlar tamamen sökülüştür. Cepheler tamamen yenilenerek, orta aksta yer alan ve cepheden çıkma yapan giriş bölümü ve cephenin tüm köşeleri moloz taş duvar dokusu görünümü verilerek yenilenmiştir. Bugün Güner-Faruk İçil İlkokulu ismiyle orijinal halinin uzağında bir görünümle inşa amacına uygun olarak kullanılmaktadır (Öner 2016: 114).

¹ Yapının, 1927 yılında Alman mühendisler tarafından tamamlandığı, 1927-1928 yılı eğitim döneminde ise Darü-l İrfan adı verilen eski okul öğrencilerinin bu binaya taşındığı belirtilmektedir (KUDEB, 42.11/13 no'lu dosya). Konya İl Kültür Varlıkları Envanteri'nde inşa tarihi 1928 olarak belirtilmiştir (Karpuz 2009: 2012).

Şekil 5 Kadınhanı İlkokulu zemin kat planı (H. Karpuz)

Resim 5: Kadınhanı İlkokulu arka cephesi (G.Ö.Öner)

Doğanhisar Cumhuriyet İlkokulu

Doğanhisar ilçe merkezinde yer alan yapının inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Cumhuriyetin ilk yıllarında İzzet Bey'in valiliği döneminde inşa edilen okullarla büyük benzerlik göstermektedir. Dikdörtgen tek bir bloktan oluşan yapı, kuzey-güney yönde uzanmakta, yatay dikdörtgen bloğun kuzey ve güney uçları ön ve arka cepheden çıkma yapmaktadır. Üç katlı yapının doğu ve batı yönde orta aks üzerinde birbirine simetrik iki girişi bulunmaktadır. Zemin kat pencereleri basık, birinci kat pencereleri ise sivri kemerlidir. Tüm cepheler birbirine simetrik olarak düzenlenmiştir. 1927 yılında inşa edilmiş olan Kadınhanı İlkokulu ile plan tasarımı ve cephe düzenlemesi tamamen birbirini tekrar etmektedir. Bu bağlamda bu yapının da aynı tarihlerde tip proje olarak inşa edildiğini söylemek mümkündür.

Koruma Bölge Kurulu tarafından 19.12.2005 tarihinde tescil edilen yapı (KUDEB, 42.06/27 no'lu dosya), yakın zamanda kapsamlı bir restorasyon geçirmiştir. Ana hatlarıyla mimari özelliklerini koruyan yapıda, saçaklar, pencere ve kapılar ahşaptır. Yine aynı şekilde iç mekanda merdiven korkulukları, zemin ve tavan döşemeleri ahşap olarak yenilenmiştir. Bugün inşa amacına uygun olarak kullanılan yapının Kadınhanı İlkokulu'ndan ayrılan özelliği, her iki okulda restorasyonlar sonrası gerçekleşen değişimlerdir.

Resim 6: Doğanhisar Cumhuriyet İlkokulu giriş cephesi (G.Ö.Öner)

Tuzlukçu Merkez İlkokulu

Tuzlukçu ilçesi merkezinde yer alan yapının inşa tarihi ve mimarı bilinmemektedir. Yapı, mimari özellikleri doğrultusunda Cumhuriyet'in erken dönemlerine tarihlendirilebilmektedir.

Doğu-batı doğrultusunda uzunlamasına bir plana sahip olan yapı her iki uça, kuzey-güney yönünde dışa taşma yaparak köşeleri vurgulanmıştır. Tek katlı yapının doğu ve batı uçlarında yer alan dışa taşkın bu bölümler sınıf olarak değerlendirilmiştir. Yapının kuzey ve güney yönlerinde orta aks üzerine yerleştirilmiş iki girişi bulunmaktadır. Ana giriş, kuzeyde cephe ortasında yer almaktadır. Ön cepheden girildiğinde, doğu-batı yönünde uzanan koridor etrafında, dört yönde işlevsel hacimler sıralanmıştır. Koridorun batısında yer alan dikdörtgen hacim sınıf olarak kullanılmaktadır. Koridorun doğusunda yer alan hacim ise kare planlı iki bölüme ayrılmıştır. Burada yer alan her iki birim de sınıftır. Ana girişin iki yanında yer alan birimlerden, batıda yer alan dikdörtgen hacim müdür odası, doğuda ise

yan yana sıralanmış üç küçük birim ıslak alanlardır. Koridorun güneyinde kapının iki yanında yer alan birimlerden batıda yer alan dikdörtgen birim müdür yardımcısı odası, doğuda yer alan kare iki birim ise dersliktir. Yapının ana cephesi olan kuzey cephede, uçlarda öne doğru taşan kısımlar üçer pencere ile yer alırken orta aks üzerinde yer alan giriş kapısına merdivenlerle ulaşılmaktadır. Kapının iki yanında sivri kemerli üçer pencere yer alır. Giriş kapısının önünde yer alan platforma üç tarafını saran merdivenlerle ulaşılmaktadır. Basık kemerli giriş kapısı iki kanatlıdır. Kapı sövesinin üzerinde iki uçta kabalar eklenmiştir. Kapı üzerinde kitabe kısmı yer almaktadır. Yapının doğu ve batı cepheleri de birbirine simetrik olarak düzenlenmiştir. Ortada birbirine daha yakın tutulmuş üç, kenarlarında birer sivri kemerli pencere olmak üzere toplam beş adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Yapının güney cephesi, pencere düzenlemeleri ve genel tasarımıyla kuzey cephesini tekrar etmektedir. Yapının tüm cephelerinde dışa taşkın saçaklar kullanılmıştır. Yapının gerek plan şeması gerekse cephe düzenlemesi simetrik olarak tasarlanmıştır. Yapı, aynı dönemde inşa edilen yapıların plan ve tasarımını tekrarlamaktadır. Geniş bir bahçe içerisinde okul binasının dışında öğrencilerin kalacakları tek birimli yatakhane bölümleri de bulunmaktadır.

Yapı, Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 15.11.2000 tarihinde tescil edilmiştir (KUDEB, 42.21/4 no'lu dosya). Kapsamlı bir restorasyon geçiren yapı, inşa amacına uygun olarak kullanılmaktadır.

Resim 7: Tuzlukçu Merkez İlkokulu giriş cephesi (G.Ö.Öner)

Konya Karma Ortaokulu

Karatay ilçesinde bulunan yapı, 1931 yılında mimar İ. İhsan tarafından planlanmıştır (KUDEB, 42.00/101 no'lu dosya).

Doğu-batı doğrultusunda uzanan yapı, iki uçta ve ortada arka cepheye doğru çıkma yaparak kontur olarak "E" biçiminde bir plan oluşturmaktadır. Yapının kuzey ve güney yönlerinde iki girişi bulunmaktadır. Güney yönde yer alan ana girişten zemin kata girildiğinde, doğu batı yönünde uzanan koridorun etrafında hacimler sıralanmaktadır. Orta aksta yer alan giriş açıklığının doğu ve batısında birbirine simetrik olarak üçer hacim sıralanmaktadır. Güneydeki giriş ile aynı aks üzerinde yer alan kuzey girişinin yer aldığı açıklığın iki yanına yerleştirilen merdivenler, katlar arası ulaşımı sağlamaktadır. Kuzeydeki girişin bulunduğu açıklık tamamen cepheden dışa doğru taşırılmıştır. Bunun dışında kuzey cephenin doğu ucunda kısa bir kol şeklinde uzayan bölüm, dikdörtgen bir hacmin yanından koridorla ulaşılan ıslak alanların yerleştirildiği bölümdür. Yine kuzey cephesinin batı ucunda ortadaki giriş mekanı kadar taşırılmış tek bir birimden oluşan bir çıkma yer almaktadır. Yapının birinci katında, orta akstan yanlara doğru simetrik bir mekan düzenlemesi söz konusudur. Güney cephe boyunca ortada dört adet dikdörtgen mekan, koridor boyunca uzanmaktadır. Güney cephe, iki ucunda birer küçük dikdörtgen hacim ve poligonal planlı birer köşe mekanıyla son bulmaktadır. Alt katta olduğu gibi kuzey cephesini boydan boya kat eden koridor, ortada merdivenlerin yer aldığı kuzey girişin üzerindeki hole açılırken iki uçta dikdörtgen planlı birer mekana da kapı ile açılmaktadır. Yapının iç mekanında yer döşemeleri, mozaik, koridor duvarları seramik kaplamalıdır. Yapının içerisinde

bulunduğu bahçeye giriş, anıtsal bir kapıdan sağlanmaktadır. Dikdörtgen kapı, üçgen alınlık ve bosajlı taş kaplama söveleri ile oldukça sağlam bir görüntü vermektedir.

Yapının ana girişini oluşturan güney cephe oldukça sade bir biçimde ele alınmıştır. Cephe ortasında yatay ve geniş giriş açıklığı yan yana iki kapı ile oluşturulmuştur. İçe doğru kademeli girinti yapan muntazam kesme taştan giriş bölümü, üstte çok yalın bir yatay silmeyle sonlandırılmıştır. Ahşap kapılar, giriş açıklıklarının içine yerleştirilmiştir. Girişin iki yanında büyük kare pencereler, diğer pencerelere göre farklı biçimleriyle dikkat çeker. Bunun dışında çıkmalar arasında kalan güney cephesinde her iki katta yer alan pencereler dörtlü gruplar halinde yerleştirilmiştir. Güney cephesinin birinci katında dörtlü pencere gruplarının iki yanında, cephe içe doğru çekilerek birer küçük balkon oluşturulmuş, bunların yanında köşelerde poligonal yüzeyli köşe mekanları ile birlikte bu cepheyi hareketlendiren en önemli mekânsal unsurlar olmuşlardır. Yapının kuzey cephesi “E” plan gereği kademeli bir görüntü oluşturmaktadır. Cephe ortasında, cepheden taşkın orta bölümde, kare bir giriş açıklığı ve hemen üzerinde dikdörtgen tek bir pencere yer almaktadır. Cephe kanatlarında muhtelif aralıklarla altı üstü ve ikili pencere açıklıkları yerleştirilmiş olup bu dikdörtgen pencere açıklıkları dışında cepheyi hareketlendiren herhangi bir unsura rastlanılamamaktadır. Yapı, moloz taş ve tuğla üzeri sıva kullanılarak inşa edilmiştir. Üst örtü sistemi kırma çatıdır ve çok sayıda baca yerleştirilmiştir. Yapının tüm cephelerinde az derin saçaklar kullanılmıştır. Pek çok kez onarım geçiren yapının orijinal planında ana girişi güney yönde yer alırken sonraki yıllarda, kuzey yönde bulunan giriş, ana giriş kapısı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kuzeybatı yönde yer alan mescit ise yapıya sonradan eklenmiştir.

Yapı, plan ve tasarım olarak Konya’da aynı dönemde inşa edilen tip projelerden farklı bir üslupla tasarlanmıştır. 1930’lu yılların başında yalın ifade ve üslup anlayışının hakim olduğu Modern Mimari üslup, Anadolu’da inşa edilen farklı eğitim yapılarında da görülmektedir. Bezemelerden arındırılmış, yalın cephelerin kullanıldığı yapılar her ne kadar birbirinden farklı tasarım ve plan özelliklerine sahip olsalar da ortak bazı özellikleri dikkat çekmektedir. Ayrıntılarda farklılık gösterebilen yapılar, rasyonel-fonksiyoncu bir anlayışla inşa edilmiş, betonarme iskelet yapılara egemen olmaya başlamış, kübik kütle anlayışı, geniş cam cepheler, serbest tasarım, düz çatılar bu yapıların genel özellikleri olmuştur. (Sözen 1984: 172). 1930’larda yaygınlaşmaya başlayan üslubun Anadolu’daki erken bir denemesi, bir bakıma geçiş yapısı olarak Karma Ortaokulu önem taşımaktadır. Söz konusu yıllarda özellikle Eric Mendelson’un uygulamakta olduğu yuvarlatılmış köşelerin, üst iki katın balkon ve köşelerinde kullanılması (Aslanoğlu 1980: 172) dikkat çekici bir özellik olarak Karma Ortaokulu’nda karşımıza çıkmaktadır. Yapının Modern Mimari üslupla inşa edilen yapılardan farkı, cephede kullanılan geniş saçaklarıdır. Ulusal Mimari’nin unsurlarından biri olan saçak ögesi, mimari unsurlarıyla Modern Mimariyi yansıtan bir yapıya eklenerek bir bakıma seçmeci bir kurgu oluşturulmuştur. Yapı, birkaç yıl öncesinde inşa edilen tip projelerden ayrılan özellikleri, modern mimariye öykünen kuruluşu ve cephe düzenlemeleriyle dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Karma Ortaokulunun minimalist bir yaklaşımla, Modern Mimari anlayışa yaklaşan bir tutumla tasarlandığını söylemek mümkündür.

Şekil 6: Konya Karma Ortaokulu birinci kat planı (KUDEB)

Resim 8: Konya Karma Ortaokulu yuvarlatılmış balkon köşeleri ve saçak uygulaması (H.Karpuz)

Resim 9: Karatay Karma Ortaokulu restorasyon sonrası giriş cephesi (G.Ö.Öner)

Resim 10: Karatay Karma Ortaokulu restorasyon sonrası arka cephesi (G.Ö.Öner)

Akşehir Atakent Eski İlkokulu

Akşehir ilçesi, Atakent Beldesi'nde bulunan ve 1926² tarihinde inşasının tamamlandığı düşünülen yapının mimarı bilinmemektedir. Uzun yıllar aynı isimle okul olarak kullanılan yapı, 1990-1991 döneminde aynı bahçe içerisinde yeni bir okulun inşa edilmesi ile boşaltılmıştır ([http://atakentortaokulu.meb.k12.tr./](http://atakentortaokulu.meb.k12.tr/)).

Geniş bir bahçe içerisinde konumlandırılmış tek katlı yapının planı, üç bölüm olarak ele alınabilir. Enine dikdörtgen planlı yapının orta bölümünde giriş cephesi olan doğu yönünde yer alan kapıdan girildiğinde “L” planlı bir hale ulaşılmaktadır. Batı yönünde, dikdörtgen planlı büyük bir mekan sınıf ve hemen yanındaki küçük oda ise öğretmenler odası olarak kullanılmaktadır. İki uçta yer alan yan bölümlerden güneydeki tek bir mekan sınıf olarak değerlendirilirken, kuzeydeki bölüm kiler, mutfak, depo, antre ve iki odadan oluşan küçük mekanlara ayrılmıştır.

Yapının esas girişi doğu cephesinde yer almaktadır. Kuzey-güney yönde uzanan cephenin orta aksında sivri kemerli ve çift kanatlı giriş kapısı yer almaktadır. Giriş kapısı zemin kotundan tek basamakla yükseltilmiştir. Kapı yan söveleri görsel olarak saçaklara kadar uzatılmış, cephe duvarlarının köşelerinde olduğu gibi kabartma sıva ile taş görünümü verilerek giriş vurgusu artırılmıştır. Kapının sivri kemeri üzerinde bir kitabe boşluğu oluşturulmuş, ancak herhangi bir kitabeye yer verilmemiştir. Girişin iki yanında sivri kemerli birer pencere yer almaktadır. Pencere açıklıkları ve kapı arasına iki yönde birer kabara yerleştirilmiştir. Cepheye iki yanda yer alan dışa taşkın bölümlerde yine sivri kemerli ancak kapı yanında yer alan pencerelerden daha dar ve yüksek üçerli pencere grubu yerleştirilmiştir. Ortada üç pencere birbirine daha yakın tutulmuş, yanlarda birer pencere az bir farkla daha geniş açıklıkla yerleştirilmiştir. Böylelikle yan cepheye de orta aks vurgusu sağlanmaya çalışılmıştır. Yapının kuzey cephesinde, cephe ortasında sivri kemerli ve yan pencerelerle aynı açıklıkta olan bir giriş yer almaktadır. Ön cepheye yer alan kapıda olduğu gibi aynı düzenleme bu cephe içinde söz konusudur. Kapının iki yanında sivri kemerli birer pencere yer almaktadır. Yapının batı cephesinde kuzey yönde yer alan ve doğu cepheye çıkma yapan bölüm cepheden içe çekilmiştir. Bu bölüm üzerinde üç sivri kemerli pencere açıklığı kullanılmıştır. Kuzey yönde içe çekilen bölümde üç pencere açıklığının yanında küçük bir pencere açıklığı, cephenin dışa taşma yapan kısmının yan duvarında açılan aynı boyutlarda bir pencere ile birleşmektedir. Ancak yan duvarda açılan sivri kemerli küçük pencerenin sonradan kapatıldığı anlaşılmaktadır. Yapının tüm cephelerinde dışa taşkın, ahşap saçaklar bulunmaktadır. Tüm cephelerde iki duvarın kesiştiği köşeler, beyaz, dişli köşe taşları görünümü veren kabartma sıvayla vurgulanmış böylelikle yatay cephelerde düşey hareketlilik sağlanmıştır. Taş, tuğla ve kerpiç malzeme kullanılan

² Cumhuriyetin ilk yıllarında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde aynı plan tasarımına sahip pek çok yapı inşa edilmiştir. Yapının tam inşa tarihi bilinmediği gibi, Haşim Karpuz tarafından Cumhuriyet'in ilk 10 yılı içerisinde inşa edildiği düşünülerek bu tarihlendirme yapılmıştır (Karpuz 2009, 1335). Okulun kendine ait sitesinde 27.06.1926 tarihinde, Akşehir kaymakamı Rauf Bey'in çabalarıyla temelini atıldığı, 1 Ekim 1927'de eğitime başlandığı belirtilmektedir. (<http://atakentortaokulu.meb.k12.tr/>)

yapı, yığma tekniğiyle inşa edilmiştir. Yapının üzeri Marsilya kiremit kaplıdır ve ahşap kırma çatıyla örtülmüştür.

İnşa edildiği tarihten itibaren okul binası olarak kullanılan yapı, pek çok kez onarım geçirmiştir. Yapı iç mekanında orijinal ahşap tavan ve yer döşemeleri oldukça yıpranmıştır. İnşa edildiği dönemde ahşap olması muhtemel pencereler, PVC doğramalarla değiştirilmiştir. Yapı girişinde çift kanatlı demir bir kapı kullanılmıştır. Yapının tüm cephesinde dışa taşkın saçak altlarında yer alan ahşaplar dökülmüş, kalan kısımları ise çürümüştür. Yapının cephesi zemin kotundan pencere altlarına kadar ve yer yer saçak altlarında betonla sıvanmıştır. 2006 tarihinde KUDEB tarafından son incelemesi yapılan yapının, çatı kiremitlerinin yerinden kaydığı, çatı altında yer alan ahşap taşıyıcıların çürümüş olduğu, iç ve dış duvarlarında tahribatlar meydana geldiği rapor edilmiş (KUDEB, 42.01/356 no'lu dosya.) ancak incelendiği tarihte (2015/2016) henüz restorasyonu gerçekleştirilmemiştir.

Şekil 7: Akşehir Atakent İlkokulu krokisi (KUDEB)
Resim 11: Akşehir Atakent İlkokulu giriş cephesi (G.Ö.Öner)

Tuzlukçu Erdoğan İlkokulu

Tuzlukçu ilçesinin Erdoğan Beldesi'nde 1936 yılında inşa edilen yapının mimarı bilinmemektedir.³

Tek katlı olarak inşa edilen yapı, dikdörtgen tek bir bloğun iki ucunda dışa taşan mekanlarla son bulduğu bir plan oluşturmaktadır. Yapının iç mekanında doğu-batı yönünde uzanan koridor etrafında, üç yönde işlevsel hacimler sıralanmıştır. Yapıda üçü sınıf olmak üzere toplam dört birim yer almaktadır. Orta aks üzerine yerleştirilmiş giriş karşısında yer alan geniş, dikdörtgen hacim sınıf ve onun yanına yerleştirilmiş daha küçük boyutlu hacim müdür odası olarak planlanmıştır. Yapının doğu ve batısında uzunlamasına dikdörtgen planlı birer hacim yine sınıf olarak değerlendirilmiştir. Yer döşemeleri ve tavanlar ahşaptır. Ana cephede, uçlarda öne doğru taşan kısımlar üçer pencere ile yer alırken orta aks üzerinde yer alan giriş kapısının iki yanında birer adet sivri kemerli pencere yer almaktadır. Kapının yanına yerleştirilen pencereler diğer pencerelere oranla daha geniş açıklığa sahiptir. Sivri kemerli giriş kapısı, ahşap ve iki kanatlıdır. Kemer üzerinde yer alan alınlık kısmı, saçaklara kadar yüksek tutulmuştur. Kapının sivri kemerinin hemen üzerinde, iki yanında yer alan üçgenler içerisinde birer yapraklı çiçek motifi kabartma olarak yerleştirilmiştir. Sivri kemer üzerine yerleştirilmiş kitabenin iki yanında ve kemer kilit taşı üzerinde kabaralar yer almaktadır. Yapının doğu ve batı cephesi birbirine simetrik olarak düzenlenmiştir. Her iki yönde beşer sivri kemerli pencere açıklığı bulunmaktadır. Yapının arka cephesinde cephe ortasında dört sivri kemerli pencere yer almaktadır. İç mekanda küçük odaya ait olan pencere diğer pencerelerden daha uzağa açılmış, diğer üç pencere birbirine daha yakın tutulmuştur. Yapının tüm cephelerinde dışa taşkın ahşap saçaklar bulunmaktadır. Yapı, yığma yapım tekniğiyle inşa edilmiş, eğimli kiremit çatı ile örtülmüştür. Oldukça geniş bir bahçe içerisinde okul dışında, inşası okul ile aynı döneme tarihlendirilebilecek birer birimli iki yapı yer almaktadır. Söz konusu tek birimli yapıların öğretmen lojmanı olduğu söylenebilir.

³ Yapının giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede 1936 yılı ibaresi bulunmaktadır. Yapının plan özellikleri ve mimari tasarımı Cumhuriyet'in ilk yıllarında inşa edilmiş "tip projelerle" aynı özellikleri göstermektedir.

Yapı, Konya Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 15.11.2000 tarihinde tescil edilmiştir (42.21/12 no'lu dosya). Uzun yıllar kullanılmayan yapı oldukça yıpranmış bir vaziyettedir. Yapının iç mekanında yer döşemeleri ve tavanları büyük ölçüde zarar görmüş olup, ahşap saçaklarda da dökülmeler söz konusudur. Yapı, plan bağlamında özgün özelliklerini korumaktadır.

Resim 12: Tuzlukçu Erdoğan İlkokulu ön cephe (G.Ö.Öner)

Resim 13: Tuzlukçu Erdoğan İlkokulu giriş kapısı (G.Ö.Öner)

Akşehir Gözpinarı İlkokulu

Akşehir ilçesi, Gözpinarı Beldesi'nde yer alan yapının mimarı ve inşa tarihi bilinmemektedir. Tek katlı olarak inşa edilen yapının ana girişi batı cephesindedir. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve kuzey tarafında batıya doğru çıkma yapan yapının plan konturu "L" şeklindedir. Batı cephesi dışında kuzey cephesinde de ayrıca bir girişi bulunmaktadır. Ön cepheden girildiğinde, kuzey-güney yönünde uzanan koridor ve koridorun iki yönünde sıralanmış hacimler yer almaktadır. Kuzeyde yer alan büyük hacim ayrıca müstakil bir girişe sahiptir ve burası büyük olasılıkla sınıf olarak kullanılmıştır. İç mekanın doğusunda yer alan diğer iki mekan ise daha küçük olup müdür ve öğretmen odası olarak planlandığı düşünülebilir. Yapının güney yönüne daha sonraki yıllarda eklendiği anlaşılan bina kendi içerisinde iki hacme ayrılmıştır. Koridora açılan bu birimler de sınıf olarak değerlendirilmiştir. İç mekanda tavan ve tabanlar ahşap kaplamadır. Yapının ana cephesi olan batı cephesinin kuzeyinde öne doğru taşan kısımda sivri kemerli üç pencere yer almaktadır. Cephenin geri kalan bölümünde yer alan giriş kapısına beş basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır ve girişin iki yanında sivri kemerli birer pencere yer alır. Cephenin güneyine sonradan eklenen ek birim üzerinde kare iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Yapının ikinci girişinin açıldığı kuzey cephede, cephenin kenarına yerleştirilmiş sivri kemerli giriş açıklığı ve yanında dört sivri kemerli pencere yer alırken güney cephede pencere açıklığı bulunmamaktadır. Yapının doğu cephesinde ise dört sivri kemerli pencere yer almaktadır ve tüm cepheleri ahşap saçaklar çevrelemektedir. Cephe köşelerindeki dönüşlerde tuğla üzeri sıvayla kaplanmış dış sırası görünümdeki dikey plastik unsurlar yapının yegâne süsleme ögesidir. Yapı, kiremit çatı ile örtülmüştür. Cephedeki sıvaların döküldüğü bölgelerden anlaşılabileceği üzere yapının beden duvarları moloz taş örgü olup üzeri sıvayla kaplanmıştır. Pencere ve kapıların kemerleri, söveleri ve denizlikleri tuğla olup üzeri sıvayla kaplanmıştır. Yapının subasman katı cephede yalın, yatay silmeyle sonlanmakta, iç mekanda ise bodrum katla zemin katı ayıran döşeme masif ahşap kirişler üzerine yine masif ahşap kaplamadır.

Yapı, 12.05.1993 tarihinde alınan kararla Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafında tescil edilmiştir (KUDEB, 42.01/130 no'lu dosya). Cumhuriyet'in ilk yıllarında inşa edilen tip projelerden biri olduğu düşünülen yapı, uzun yıllardır kullanılmamaktadır ve oldukça yıpranmış bir vaziyettedir.

Resim 14: Akşehir Gözpunarı İlkokulu giriş cephesi

(G.Ö.Öner)

Resim 15: Akşehir Gözpunarı İlkokulu yan cephe (G.Ö.Öner)

Akşehir Üçhüyük İlkokulu

Akşehir ilçesi, Üçhüyük Beldesi'nde, Konya iline 125 km, Akşehir ilçesine ise 15 km uzaklıkta konumlanan yapının mimarı ve inşa tarihi bilinmemekle birlikte Cumhuriyet'in erken dönemlerinde inşa edilen tip projelerle büyük benzerlik göstermektedir. Tek katlı yapının, batı cephesinde iki uçta doğu cephesinde ise güney tarafta dışa doğru taşan bölümler, kuzey-güney yönünde uzanan yapının planını dikdörtgen formdan uzaklaştırmaktadır. Yapının kuzey ve batı cephelerinde iki girişi bulunmaktadır. Ana giriş, batıda cephe ortasında yer almaktadır. Bu cepheden girildiğinde, kuzey-güney yönünde uzanan koridor etrafında işlevsel hacimler sıralanmıştır. Yapının kuzeyindeki giriş, ayrı bir bölüm olarak tasarlanan öğretmen lojmanına açılmaktadır. Beş basamaklı bir merdivenle ulaşılan ve ayrı bir girişe sahip olan bu bölümde girişte yer alan küçük ve dar bir holün her iki yanında ikişer birim yer almaktadır. Bu bölüm yapının geri kalanından iç mekanda bir duvarla ayrılarak müstakil bir şekilde tasarlanmıştır. Yapının ana cephesi olan batı cephede, iki yanda öne doğru taşan kısımlar üçer pencere ile yer alırken orta aks üzerinde yer alan giriş kapısının iki yanında birer adet sivri kemerli pencere yer almaktadır. Giriş kapısının önünde yer alan platforma merdivenlerle ulaşılmaktadır. Giriş kapısı sivri kemerlidir. Kemer üzerinde yer alan alınlık kısmı, cepheyi çevreleyen saçak altına kadar yüksek tutulmuştur. Buradaki dikdörtgen bölümün üzeri madeni bir levhayla kaplanmış olup muhtemelen okul adının yer aldığı kitabelik kısmıdır. Yapının güney cephesinde beş pencere, kuzeyde cephe ortasında bir kapı ve kapının iki yanında yine birer pencere yer alır. Tüm cephelerde pencere ve kapılar sivri kemerlidir. Yapının doğu cephesi, pencere düzenlemeleri ile batı cephesini tekrar etmektedir. Doğru cephede toplamda altı pencere açıklığı yer alırken, bunlardan dördü geniş açıklıklı ve yan yana cephe ortasında sıralanmış olup daha küçük boyutlu olan iki tanesi öğretmen lojmanı olarak kullanılan ve cepheden içe çekilmiş bölümdedir. Ayrıca bu cephenin içe doğru kırıldığı kısımda iki küçük pencere daha yerleştirilmiştir. Yapı, moloz taş üzeri sıva ile kaplıdır ve kiremit kaplı kırma çatılıdır.

1930'lu yılların hemen başında "Köy Okulu Binası" adlı bir kitapçık yayınlanarak, 1920'lerde uygulanmaya başlanan tip projelere, köylerde uygulanması planlanan yeni bir tasarım eklenmiştir. Köy Eğitim Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra öğretmenlerin gidecekleri köylerde; az masrafla, sade, ucuz, sağlam ve öğrencilerin giysilerini asabilecekleri bir koridorun ardından sınıf ve bir öğretmen odası-evinin yer aldığı projeler üretilmesi kararlaştırılmıştır (Kul 2011: 67). Söz konusu okul, plan tasarımı bağlamında 1930'lu yılların başında inşa edilen ikinci tip projelerle aynı özellikleri göstermektedir. Ancak cephe düzenlemesiyle Anadolu'nun çeşitli beldelerinde inşa edilen okullardan ayrılmakta, il ve ilçe merkezlerinde bulunan tip proje olarak tasarlanmış okullarla paralellik göstermektedir. Yapı, 1991 tarihinde, Koruma Bölge Kurulu tarafında tescil edilmiştir (KUDEB, 42.01/113 no'lu dosya). Uzun yıllar okul binası olarak kullanılan yapı atıl vaziyettedir. Yapının gerek iç mekanı gerekse dış cephesi oldukça yıpranmıştır.

Resim 16: Akşehir Üçhüyük İlkokulu giriş cephesi (G.Ö.Öner)

Doğanhisar Koçaş İlkokulu

Doğanhisar ilçesi, Koçaş Beldesi'nde yer alan yapı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında köy okulu olarak tasarlanmış yapı gruplarındandır. Yapının tam olarak inşa tarihi ve mimarı bilinmemektedir. "L" planlı ve tek katlı yapının doğu cephesi üzerinde iki adet giriş bulunmaktadır. Ana cephede, üzerinde boş bir kitabe yeri bulunan kapı, koridor ve koridorun ardından geniş bir sınıfa açılmaktadır. Cephe ortasında yer alan ikinci kapıdan girildiğinde ise "L" planlı koridor etrafında oldukça küçük işlevsel hacimler sıralanmaktadır. Yine bu cephede, kapıların yanında birer sivri kemerli küçük pencere bulunmaktadır. Yapının batı cephesinde yer alan dört adet sivri kemerli pencereden biri cephenin güney köşesine çekilmiş, diğer üçü kuzey yönde yan yana yerleştirilmiştir. Güney cephede, üç sivri kemerli pencereden biri daha küçük tutulmuş, kuzey cephede ise penceresi sağır bir duvar olarak bırakılmıştır. Ahşap saçaklar tüm cephelerde yapıyı dolanmaktadır. Yapı da herhangi bir süsleme ögesine yer verilmemiştir. Yapının plan tasarımında tek sınıflı bir okul olduğu ve iç mekanda bir bölümün öğretmenin lojmanı olarak planlandığı gözlenmiştir. Söz konusu yıllarda genellikle Konya'da merkezden uzak bölgelerde inşa edilen okul yapılarında, yapı bütünü tek bir blok halinde tasarlanırken "öğretmen lojmanı" çoğunlukla okul ile aynı bahçe içerisine yerleştirilmiş ayrı bir yapıdır. Koçaş İlkokulu'nda gerek yapının tek sınıflı ve oldukça küçük ölçülere sahip olması gerekse öğretmene ait yaşam alanının yapı bütününe eklemlenmiş olması, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Koçaş Beldesi'nde nüfusun seyrekliği ve olanakların kısıtlı olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu amaç doğrultusunda yapının planına yansıyan pragmatik çözümler üretilmiştir.

Yapı, 2007 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescil edilmiştir (KUDEB, 42.06/29 no'lu dosya). 2015 yılında oldukça harap bir vaziyette olan yapının, ahşap giriş kapısı, yer döşemeleri, tavanları ve saçakları oldukça yıpranmıştır.

Resim 17: Doğanhisar Koçaş İlkokulu giriş cephesi (G.Ö.Öner)

Sonuç

Cumhuriyet'in ilanının ardından Konya'da yoğun imar faaliyetlerine başlanmış ve eğitim yapılarının sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Şehirde Cumhuriyet'in ilk yıllarında inşa edilen eğitim

yapıları, geniş saçakların çevrelediği neoklasik cepheleri, gösterişli giriş kapıları, pencere düzenleri, dikdörtgen tek bir hacmin iki ucuna yerleştirilmiş her iki cepheden çıkma yapan “H” plan şemaları, uzun bir koridorun etrafında sıralanan sınıfları ile büyük benzerlik göstermektedir. Kütle biçimlenişi, genel cephe düzeni ve mimari bezemeleriyle benzerlik gösteren yapılar, tip proje olarak şehrin birçok bölgesine yayılmıştır. Şehir merkezinde bulunan, Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, İsmet Paşa İlkokulu ve Hakimiyet-i Milliye İlkokulu tamamen aynı mimari kurulum, plan ve tasarıma sahip yapılardır. Söz konusu üç yapı arasında tasarım anlamında herhangi bir fark bulunmaması, mimari ve inşaat tarihi kesin olarak bilinmeyen yapıların, aynı dönemde ve aynı kişi (firma) tarafından yapıldığını göstermektedir. Şehrin merkezinde konumlanan üç okulun plan ve cephe tasarımı, Kadınhanı İlkokulu ve Doğanhisar Cumhuriyet İlkokulu’nda ufak farklılıklarla tekrar edilmiştir. Cephe düzenlemesi bağlamında aynı gruba dahil edilebilecek diğer yapılar ise Akşehir ilçesinin Atakent Beldesi’nde ve Tuzlukçu ilçesinde yer alan okul binalarıdır. Diğer yapılardan farklı olarak tek katlı planlanan yapılarda, mimari kurulumda yer alan farklılıklar dışında ayırt edici bir özellik bulunmamaktadır. Akşehir ilçesinde yer alan Cumhuriyet İlkokulu ise plan bağlamında Konya’da aynı dönemde inşa edilen yapılarla benzerlik gösterirken, yapının boyutları ve buna bağlı olarak cephe düzenlemesi farklılık göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, İsmetpaşa İlkokulu, Hakimiyet-i Milliye İlkokulu, Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ve aynı gruba ufak farklılıklarla dahil edilebilecek; Kadınhanı İlkokulu, Atakent İlkokulu, Akşehir Cumhuriyet İlkokulu ve Doğanhisar Cumhuriyet İlkokulu, Anadolu’da pek çok örneği bulunan Ulusal Mimari üslupta inşa edilmiş, Erken Cumhuriyet Dönemi tip projeleridir.

Konya’da merkezden uzak köylerde inşa edilen okul binalarını, 1930’lu yıllarda “köy okulu projesi” olarak adlandırılan ikinci tip projelere dahil etmek mümkündür. Bu süreçte inşa edilen okul binaları için az masrafla, ucuz, sağlam ve öğrencilerin giysilerini asabilecekleri bir koridorun ardından sınıf ve bir öğretmen odası-evinin yer aldığı projeler üretilmiş; iklim, araziye ve köyün nüfusuna göre tasarlanan yapılar inşa edilmiştir. Bu bağlamda ikinci tip projeler özellikle şehir merkezlerinde görülen ve 1920’lerin hemen başına tarihlendirilen tip projelerden farklılık göstermiştir. Konya’da incelendikleri tarihte (2015/2016) atıl vaziyette olan Akşehir ilçesi Gözpinarı İlkokulu, Tuzlukçu ilçesi Erdoğan İlkokulu, Doğanhisar İlçesi Koçaş İlkokulu, Akşehir İlçesi Üçhöyük İlkokulu dönemin ilçelere bağlı beldelerinde tip proje olarak tasarlanan okul binalarıdır. Yapıların bir kısmında yapı bütünü tek bir blok halinde tasarlanırken “öğretmen lojmanı” genellikle okul ile aynı bahçe içerisine yerleştirilmiş müstakil bir yapı olarak görülmektedir. Ancak nüfusun oldukça seyrek ve olanakların kısıtlı olduğu bölgelerde yapının planına yansıyan pragmatik çözümler üretilmiştir. Koçaş ve Üçhöyük beldelerinde yer alan ilköğretim yapılarında yapı bütünü iç mekanda bölümlenmiş ve öğretmen lojmanı olarak kullanıldığı düşünülen birim oluşturulmuştur. Yapılar genel olarak değerlendirildiğinde, inşaat malzemesi, yapı tekniği ve işlevsel planlarıyla 1930-1940’lı yıllarda inşa edilen köy okulu tip projeleriyle benzerlik gösterirken cephe tasarımı bağlamında köy okulu projelerinden ayrılmaktadır. Anadolu’nun farklı bölgelerinde ikinci tip proje okullarında cephelerde oldukça yalın bir uygulama söz konusu olurken, Konya beldelerinde bu tarihlerde inşa edildiği düşünülen okulların cephe düzenlemelerinde sivri kemer uygulamaları, ahşap saçak kullanımı gibi özellikleriyle Ulusal Mimari üslup içerisine dahil edilebilecek düzenlemeler devam etmiştir.

Konya’da Cumhuriyet’in ilk yıllarında inşa edilen eğitim yapılarının büyük çoğunluğu Ulusal Mimari üslupta, bir kısmı plan ve kurulumuyla bir kısmı ise cephe düzenlemeleriyle birbirine yakın veya birbirini tekrar eden yapılardır. Bu bağlamda tüm bu örneklerin dışında 1930’lu yıllarda uygulama alanı bulan Modern Mimari’nin erken bir denemesinin şehirde uygulanmış olması önem taşımaktadır. Konya’da bu dönemde inşa edilen eğitim yapıları arasında spesifik bir örnek oluşturan Karma Ortaokulu’nun, tarihselcilikten uzak, minimalist, yalın ve işleve yönelik tasarımıyla Anadolu’da görülen Modern Mimari uygulamalarının erken denemelerinden biri olduğu söylenebilir. Yapıda, Ulusal Mimari’nin unsurları büyük ölçüde Modern Mimari’yi yansıtan bir yapıya eklenerek bir bakıma seçmeci bir kurgu oluşturulmuştur.

Konya şehri özelinde ele alınan Cumhuriyet dönemi eğitim yapıları, dönemin mimarlık anlayışının somut birer göstergesini oluşturmaktadır. Büyük çoğunluğu tip proje olan, Konya ilçe ve ilçelere bağlı beldelerinde inşa edilen tüm eğitim yapıları, mimari tasarımları ile genel olarak diğer Anadolu şehirlerinde görülen mimari üsluba paralel bir görünüm sergilerken özellikle merkezden uzak eğitim yapılarında yerel unsurlar da görülmektedir. Dönemin mimarlık anlayışının somut birer göstergesi olan ve büyük çoğunluğu Ulusal Mimari'nin örneği olarak değerlendirilebilecek bu yapıların bir kısmında zaman zaman eklektik bir tutum da izlendiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya (1982), *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1982'ye)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Akyüz, Yahya (2012), *Türk Eğitim Tarihi M.Ö 1000-2012*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Arseven, Celal Esad (1931), *Yeni Mimari*, Agah Sabri Kitaphanesi, İstanbul.
- Aslanoğlu, İnci (1980), *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- Ayas, Nevzat (1948), *Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi Kuruluşlar ve Tarihçeler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Aygör, E.-Tokay, H. vd. (2010), *Konya İl Merkezi Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri*, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya.
- Banguoğlu, Tahsin (1987), "Eğitim Birliği Kanunu", *T.C. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı II*, İstanbul, 85-90.
- Bozdoğan, Sibel (2001), *Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimarlık Kültürü*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Ceran, Ahmet Şeref (1999), "Milli Mücadeleden Günümüze Konya'da Eğitim Tarihi", *Milli Mücadeleden Günümüze Konya 1915-1965*, C.1, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya, 257-287.
- Doğan, İsmail (2009), "Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) Yasası" *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü Ansiklopedisi; Atatürk Dönemi (1920-1938)*, C.2, AKM Yayınları, Ankara, 697-699.
- Erarslan, Levent (2009), "Yaygın Eğitim ve Halkevleri Uygulaması", *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü Ansiklopedisi; Atatürk Dönemi (1920-1938)*, C.2, AKM Yayınları, Ankara, 729-735.
- Eroğlu, Bahtiyar (2001), "Konya'da Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Eğitim Yapılarından Birkaç Örnek", *Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi*, Konya IV, Aralık, 213-224.
- Fırat, Nurcan (1996), *1900-1930 Yılları Arasında Konya'da Türk Mimarisi*, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Gül, M.- Bayram, A. v.d (2003), *Selçuklu'dan Günümüze Konya'nın Sosyo-Politik Yapısı*, Konya Emniyet Müdürlüğü Ar-Ge Yayınları, Konya.
- Karpuz, Haşim (2009), *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya*, Cilt I. Cilt II, Cilt III, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kenan, Seyfi (2003), "Türk Eğitim Düşüncesi ve Deneyiminin Dönüm Noktaları Üzerine Çözümleme", *Osmanlı Araştırmaları/ The Journal of Ottoman Studies*, XLI, 1-31.

- Kul, Nurşen (2011) , “Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları”, *Mimarlık*, Temmuz, Ağustos, 66-71.
- Koçdemir, Kadir, (2009), “Eğitim-Kültür Politikaları (1920-1938)”, *Islahattan İnkılabı, Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü Atatürk Dönemi*, AKM Yayınları, 679-684
- Önder, Mehmet (1952), *Konya Maarifi Tarihi*, Ülkü Basımevi, Konya.
- Öner, Göksu Özden (2016), *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Konya’da Eğitim Yapıları 1839-1939*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Sakaoğlu, Necdet (2003), *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Semiz, Yaşar (1999), ”Konya’da Yükseköğretimin Tarihçesi” *Milli Mücadeleden Günümüze Konya 1915-1965*, cilt 1, Konya, 289-315.
- Sözen, Metin (1984), *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Şanal, Mustafa, (2009), “Milli Mücadele Yılları ve Eğitim”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü Atatürk Dönemi 1920-1938*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Cilt 2, Ankara, 675-678.
- Tan, Nail (2006), *Atatürk Dönemi Kültür Kurumlarından Örnekler 1920-1938*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Yalçın, D. Akbıyık, A. v.d. (2012), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Diğer Kaynaklar

- Kültür Bakanlığı, Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 42.00/460 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.00/665 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.01/356 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.11/13 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.01/113 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.00/101 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.01/129 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.21/4 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.01/130 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.06/27 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.06/29 no’lu dosya.
- KUDEB, 42.21/ 12 no’lu dosya.
- <http://www.aksehir.bel.tr> (27. 02. 2016)
- <http://atakentortaokulu.meb.k12.tr> (01.03.2016)
- <http://gazimkemalioo.meb.k12.tr/> (01.02.2016)